

Robert P a n n e t. *La paroisse de l'avenir. L'avenir de la paroisse.* Paris 1979 ss. 333. Librairie Artème Fayard.

We współczesnej literaturze na temat parafii można odróżnić dwa nurty, jednocześnie występujące, ale pozostające w kontrowersji. Pierwszy nurt, zwany przez R. Metza klasycznym¹, zarysował się w latach pięćdziesiątych obecnego stulecia i jest aktualny do dzisiaj. Pośród poglądów tego nurtu znajdują się wypowiedzi akcentujące potrzebę i trwałość parafii z całą jej wielowiekową tradycją, historycznie i cywilizacyjnie uwarunkowaną. Autorzy tego nurtu podkreślają potrzebę dostosowania parafii do potrzeb współczesnych. Powołując się na rezultaty badań socjologicznych prowadzonych w krajach Europy Zachodniej, wystrzegają oni pytania o skuteczności pracy duszpasterskiej w parafiach i wskazują na potrzebę restrukturyzacji parafii i reorganizacji duszpasterstwa realizowanego w jej ramach². Drugi nurt, zwany przez R. Metza nurtem kryzysu i negacji parafii, zarysował się po Soborze Watykańskim II, praktycznie po roku 1966. Przedstawiciele tego nurtu zapowiadają zmierzch parafii, jej wycofywanie się z życia społeczno-publicznego, przynajmniej w jej dotychczasowej formie. Powołują się oni na argumenty, że parafia przestaje odgrywać poważniejszą rolę w ludzkim życiu, że pozycję i prestiż parafii trzeba ujmować w nowych wymiarach, że spada poczucie przynależności do parafii u wielu ludzi ochrzczonych. Podkreślają oni, że parafia staje się miejscem spotkań przede wszystkim dla kobiet i ludzi starszych, wolnych od pracy zawodowej. Ludzie innych kategorii wiekowych często ociągają się przed bliższą współpracą z parafią. Także przedstawiciele niektórych zawodów szczególnie dystansują się od życia kościelnego. Zarzuca się także, że tradycyjna moralność przekazywana w parafii wywiera zbyt mały wpływ na rozwiązywanie kwestii z życia osobistego, rodzinnego, zawodowego i publicznego. Uznaje się najwyżej wychowawczą rolę parafii, ale funkcję tę spełnia parafia na przestrzeni krótkiego okresu życia człowieka, w stosunku do dzieci i młodzieży. Podejmowanie po szkole pracy zawodowej poza parafią osłabia także w znacznym stopniu więź z parafią, która pozostaje nieraz luźna aż do wieku emerytalnego.

Problematykę recenzowanej książki R. Panneta należy analizować i oceniać w kontekście posoborowej dyskusji nad parafią. Oba nurty tej dyskusji wywarły jakiś wpływ na autora. Z obu kierunków tej dyskusji wybrał te wartości, które wydawały się mu być nieodzowne w opracowaniu konstruktywnego modelu parafii przyszłości. W omawianej rozprawie wymieszana jest ocena krytyczna aktualnej sytuacji z wizją parafii jutra i propozycjami rozwijania parafii dynamicznej w kontekście gwałtownych przemian cywilizacyjnych.

Omawiana książka jest kontynuacją refleksji autora prowadzonych we wcześniej wydanych jego publikacjach³. W książce *Le catholicisme populaire* autor po-

¹ *La paroisse en France a l'epoque moderne et contemporaine.* „Revue d'histoire de l'Eglise de France” 65:1975 nr 166 s. 5.

² Por. O. Schreuder. *Thesen über Gemeindereform.* W: O. Schreuder, E. Walter, W. Kramny (Hg). *Gemeindereform Prozes an der Basis.* Freiburg-Basel-Wien 1970 s. 7-60; A. Mazzoleni. *Le strutture comunitarie della nuova parrocchia.* Ed. 2. Roma 1973.

³ Chodzi tu o następujące publikacje autora: *Le Catholicisme populaire.* 3. Ed. Paris 1974; B. Plangeron, R. Pannet. *Le Chrystianisme populaire.* Paris 1976; *L'avenir de la paroisse, la paroisse de l'avenir.* „Communio. Revue catholique internationale” 2:1977 nr 2 s. 41-53.

stawił pytanie: jak odnowić katolicyzm ludowy we Francji? ⁴ W recenzowanej rozprawie udziela odpowiedzi na tak sformułowane pytanie. Zależy to w znacznym stopniu od funkcjonowania parafii, która jest niezastąpionym ośrodkiem ewangelizacji, uprzywilejowanym miejscem spotkania z Kościołem. Tak sformułowany pogląd na zadania parafii skłonił autora do przedstawienia swoich doświadczeń i przemyśleń na temat adekwatnego modelu parafii w uwarunkowaniach współczesnych.

R. Pannet uważa, że parafia jest instytucją niezastąpioną i sprawdzoną we wielowiekowej historii (s. 9). Obecne jednak uwarunkowania społeczno-kulturowe zmuszają do krytycznego spojrzenia na funkcjonowanie parafii i do prób odnowy w kierunku wspólnoty liturgicznej i misyjnej (s. 12). Traktowanie parafii jako okręgu administracyjnego, którego „zaopatrywanie” zostało powierzone proboszczowi i jego współpracownikom, jest dłużej nie do utrzymania. Odkrycie w naszym stuleciu wspólnoty jako tematu teologicznego było brzemienne w konsekwencje pastoralne. Z tymi konsekwencjami powinna się liczyć strategia współczesnego Kościoła.

Recenzowana praca składa się z dwu części. W pierwszej z nich (s. 17-155) zamierzył autor przedstawić parafię współczesną, akcentując w niej te elementy, które mają szansę znalezienia się w koncepcji parafii przyszłości. Mówiąc o wymiarze teoretycznym parafii, odwołuje się autor do wypowiedzi ostatniego Soboru i papieży, do dyskusji posoborowej nad parafią oraz do wypowiedzi kolokwiów europejskich poświęconych parafii ⁵. Główny akcent położył jednak autor na zadania parafii współczesnych. Ujmując parafię współczesną od strony jej funkcjonowania, powołuje się R. Pannet na wiele przykładów parafii wielkiego miasta (St. Jacques z Nantes, S. Coeur de Colombes, St. Séverin w Paryżu), parafii małego miasta (Brignoles w diecezji Fréjus i Toulon) i parafii wiejskich o zróżnicowanym odsetku praktykujących (Duerne w archidiecezji Lyon, parafii Louannec, Plufur i Trémel w diecezji St. Briec). W opisie funkcjonowania parafii współczesnych zwraca uwagę na zróżnicowanie parafii tak od strony kontekstu społeczno-religijnego, jak też otwartości i dynamiki duszpasterstwa. We wszystkich typach środowiska społecznego spotyka się parafie otwarte na problemy współczesnych ludzi, dynamiczne i uwrażliwione na wartości wspólnotowe, ale nie brak też parafii tradycyjnie traktujących duszpasterstwo jako „troskę o dusze” i ich zbawienie.

Autor opierając się na dotychczasowych badaniach, sondażach w terenie oraz na własnych doświadczeniach przeprowadza typologię parafii współczesnych (s. 24-29). Wyróżnia on pięć różnych typów parafii. Pierwszy z nich określa jako tradycyjny albo statyczny. Występował ten typ parafii od początku XX w. i w wielu przypadkach spotyka się go jeszcze dzisiaj. Drugi typ parafii nie zrywa wprawdzie ze starymi strukturami i dawną organizacją duszpasterstwa, niemniej jest on otwarty także na odnowę parafii i wprowadzenie do jej życia elementów parafii wspólnoty misyjnej. Trzecim typem jest parafia — wspólnota misyjna, której najbardziej znanymi przykładami jest parafia S. Coeur de Colombes na przedmieściach Paryża i parafia St. Séverin w Paryżu ⁶. Czwarty typ parafii określa R. Pannet jako soborowy, a piąty jako radykalną formę typu soborowego. Przeprowadzona typologia

⁴ R. P a n n e t. *Le Catholicisme* s. 7.

⁵ Kolokwia europejskie poświęcone parafii odbyły się w okresie posoborowym w 1967 w Barcelonie, w 1969 w Turynie, w 1971 w Strasburgu, w 1973 w Heerlen, w 1975 w Lizbonie i w 1977 w Namur.

⁶ Twórcą parafii — wspólnoty misyjnej w S. Coeur de Colombes był G. Misconneau, który w okresie 1939-1947 był jej proboszczem. Kontynuatorem i drugim proboszczem w latach 1947-1964 był L. Retif, a w latach 1964-1973 proboszczem tej parafii był J. Leroy. Twórcą parafii — wspólnoty misyjnej St. Séverin był P. Connan.

jest interesująca, ale w przypadku typu drugiego, czwartego i piątego niedostatecznie określona i uzasadniona.

Zdaniem autora recenzowanej książki z adekwatnością duszpasterską współczesnej parafii wiąże się problem jej dynamiki duszpasterskiej. Tradycyjny model parafii statycznej, który nie ma w sobie dynamiki misyjnej, nie jest w stanie przeciwdziałać procesom dechrystianizacji i zrywania więzi z Kościołem i parafią. Taka parafia statyczna charakteryzuje się tym, że w centrum parafii znajduje się aktywny podmiot, którym jest proboszcz, mający ewentualnie do pomocy wikariuszy i mały zespół pomocników świeckich, wypełniających zadania przede wszystkim natury administracyjnej. Zasadniczo jednak proboszcz jest jedynym elementem aktywnym parafii; w stosunku do niego cała reszta tej społeczności — wydzielonej jako jednostka administracyjna ze swoim terytorium i pewnym zespołem ludzi — jest tylko terenem oddziaływania duszpasterza. Jest to owczarnia prowadzona przez pasterza i na ogół postawę tych ludzi charakteryzuje bierność i konsumpcja w znaczeniu religijnym. Jest to nastawienie przyjmowania tylko pewnych sugestii i posług religijnych. Aktywność członków parafii statycznej sprowadza się zasadniczo do przychodzenia do kościoła i wypełniania pewnych praktyk religijnych. W środowisku takim wierzący i praktykujący oraz niewierzący żyją obok siebie i choć są wieloma racjami ze sobą powiązani, to faktycznie w życiu codziennym i miejscu pracy, czy ktoś jest praktykujący czy niewierzący nie odgrywa roli, gdyż to nie jest kryterium, dla którego ludzie wchodzą w relacje ze sobą. Przyjęta hierarchia wartości nie wpływa z ewangelii. Ludzie praktykujący spełniają praktyki religijne, ale w istocie cały styl życia w środowisku jest pogański, choć pewne tradycje są szanowane, a nawet zachowywane. Inaczej problem przedstawia się w sytuacji duszpasterstwa dynamicznego, z którego wynika model parafii dynamicznej i misyjnej.

W drugiej części omawianej pracy mowa jest o parafii przyszłościowej (s. 159-301). Autor przedstawia wypowiedzi Soboru (szczególnie KL 42; DK 6,8; DB 30; DA 10), ostatnich papieży i synodu biskupów (s. 159-171) określających kształt parafii. Z drugiej strony autor uwzględnił kierunki przemian społeczno-kulturalnych (s. 187-196), które będą miały decydujący wpływ na określenie modelu parafii przyszłości. W kontekście tego kierunku przemian społeczno-cywilizacyjnych i tendencji futurologicznych autor stawia jedno z zasadniczych pytań swojej rozprawy: jaka będzie parafia roku 2000 w diecezji roku 2000? (s. 263-293). W odpowiedzi na to pytanie autor twierdzi, że rozwój parafii przyszłości związany jest z losem diecezji i odwrotnie. Parafia przyszłości powinna odznaczać się wysokim stopniem współodpowiedzialności i uczestnictwa oraz wyrobienia wspólnotowego. Diecezja natomiast powinna doceniać specjalizację, decentralizację i odpowiedni podział terytorialny (sektory duszpasterskie) oraz odpowiedzialność wszystkich za jej rozwój. Na obu szczeblach życia eklezjalnego (diecezja i parafia) ważne miejsce przypada radom duszpasterskim demokratycznie wybieranym i odpowiednio do tej działalności przygotowanym.

Punktem wyjścia w rozważaniach R. Panneta nad parafią jutra jest środowisko zdechrystianizowane, które kształtuje postawy ludzkie i ich system wartości. Wywieranie wpływu na środowisko wymaga tkwienia w tym środowisku. Duszpasterz sam nie jest w stanie zmienić środowiska, bo on nie dociera do niego. Praktykujący też nie mają nastawienia misyjnego. W tej sytuacji należy organizować zespoły apostołskie odpowiedzialne za losy parafii i Kościoła. Autor przytacza przykłady organizowania grup świeckich z Afryki i Ameryki Południowej odpowiedzialnych za losy Kościoła (s. 273-278). Duszpasterz formuje świeckich apostołów i przez nich wpływa nazwianę postaw ludzi i zmierza do rechrystianizacji środowiska. Człon-

kowie zespołów apostołskich powinni być gruntownie przygotowani do podejmowanych zadań apostołskich. Parafia o takiej strukturze będzie miała nastawienie dynamiczne, apostołskie, ona odkrywa teren misyjny we własnej parafii. Według autora tylko misyjny model parafii dynamicznej jest adekwatny dla dzisiejszej sytuacji Kościoła we Francji. W tym modelu podmiot działania jest wieloosobowy, składający się z duchownych, osób świeckich włączonych na stałe do diakonii wspólnoty lokalnej jak też osób przynależących do różnych zespołów parafialnych. Czują się oni związani z duszpasterzem i wraz z nim odpowiedzialni za parafię. W łączności z nimi pozostają ci, co praktykują, ale nie mają jeszcze postawy aktywnej, choć objęci są formacją apostołską. W parafii jest jeszcze grupa ludzi ochrzczonych, ale niepraktykujących. Oddziaływanie poszerzonego w tym modelu parafii podmiotu duszpasterstwa jest zwrócone na niepraktykujących, bo oni są w parafii terenem misyjnym. W zrealizowaniu tych celów parafii pomocne jest umiejętne wykorzystanie możliwości duszpasterskich i organizacyjnych parafialnej rady duszpasterskiej (s. 288-290).

W obu częściach omawianej tu pracy widoczny jest zamiar autora — uzasadnienie tezy, że dynamiczna parafia jako wspólnota misyjna i liturgiczna, jest adekwatną na dziś i na jutro. Jednocześnie R. Pannet odnotowuje fakt częstego spotykania dzisiaj parafii statycznej.

Recenzowana książka stanowi niewątpliwie pomoc dla wszystkich, którzy interesują się poszukiwaniem adekwatności duszpasterskiej parafii, szczególnie w wymiarze praktycznym. Zaletą jest nie tylko śmiałe podjęcie tak aktualnej problematyki, ale także rozwiązywanie jej tak w kontekście współczesnej nauki Kościoła, jak i dokonujących się przeobrażeń cywilizacyjnych. Kwestie poruszone przez R. Panneta są warte dalszej dyskusji. Model parafii jutra jest interesujący, choć nie jest oryginalny. Podobny model zaprezentowali już wcześniej G. Mischonneau, V. Schurr, F. Connan i J. C. Barreau, A. Mazzoleni i inni. Szkoda, że autor omawianej pracy uwzględnił tylko sytuację francuską i ograniczył się do jednego modelu parafii przyszłości. Czytelników w krajach o katolicyzmie masowym interesują także inne modele parafii, adekwatne dla sytuacji religijnej i społecznej istniejącej w ich krajach. Bogaty materiał faktograficzny zgromadzony przez autora pozwala czytelnikowi poznać bliżej nie tylko model dynamiczny parafii wspólnoty misyjnej, ale także zagadnienia duszpasterstwa parafialnego. Autor pracy uczynił wiele, aby w sposób prosty, choć niezbyt metodyczny, wprowadzić czytelnika w problemy dyskusyjne parafii współczesnej.

Lektura książki budzi także wątpliwości i zastrzeżenia natury metodycznej oraz merytorycznej.

Zastrzeżenia można zgłosić w sprawie realizacji planu pracy. Założeniem autora było poświęcenie pierwszej części pracy parafii dzisiejszej, a drugiej — parafii jutra. W realizacji okazał się jednak niekonsekwentny. W części pierwszej bowiem na wielu miejscach mówi także o parafii przyszłościowej, a w drugiej o kwestiach stanowiących przedmiot części pierwszej. Konsekwencją tego niezdiscyplinowania jest występowanie w pracy wielu powtórzeń, niedomówień oraz nieprzejrzystości. Rangę naukową pracy obniża brak bibliografii oraz odnośników. Szczególnie razi czytelnika powoływanie się w tekście na wypowiedzi poszczególnych autorów bez odwoływania się do publikacji, gdzie te wypowiedzi są zamieszczone. Umieszczenie przez autora wykazu cytowanych autorów oraz ich biogramów nie zadośćczyni wyżej wspomnianym brakom metodycznym. Wyraźnie odczuwa się także brak opisu i charakterystyki materiału empirycznego, na który autor powołuje się przy każdej niemal kwestii szczegółowej. Niedomówienia w tej sprawie budzą uzasadnione oba-

wy co do wiarygodności wniosków wyprowadzanych na podstawie materiału empirycznego, niedostatecznie udokumentowanego.

Omawiana praca zyskałaby na wartości i przejrzystości, gdyby autor problemy teologiczno-systematyczne, porzucane po całej pracy, uporządkował i umieścił w oddzielnym rozdziale. Także sam wybór przykładów parafii dynamicznej budzi pewne zastrzeżenia. To są eksperymenty powszechnie już znane wśród pastoralistów (S. Coeur de Colombes czy St. Séverin w Paryżu). Raczej należałoby wyeksponować nieznane dotąd przykłady, w których ten model parafii jest realizowany. Można także dyskutować ze stosowaną w książce dowolnością rozumienia niektórych pojęć. Szkoda również, że autor pominął milczeniem sposoby przygotowywania zespołów apostołskich ludzi świeckich, będących w tej koncepcji parafii współpodmiotem działalności duszpasterskiej. Ta sprawa interesuje szczególnie praktyków. Wydaje się również, że niektóre sprawy przedstawione zostały w sposób niezbyt przekonujący i z tendencją do zbyt pospiesznych uogólnień. Przykładem tego jest między innymi przedstawiona przez autora typologia parafii.

Mimo wysuniętych zastrzeżeń recenzowana książka jest dobrym wprowadzeniem w problematykę parafii i duszpasterstwa współczesnego. Prowokujący zaś sposób referowania zagadnień inspiruje teoretyków do dalszych dyskusji na poruszane w pracy zagadnienia, a praktyków pobudza do przeprowadzania nowych eksperymentów.

Ks. Ryszard Kamiński